

Erməni saxtakarlıqları: "Armi/Erme" türk-turanlıların yaşadığı ərazi ilə bağlıdır

Və etnonimin "hay"lara aidiyyəti yoxdur

Birincisi: Parfiya çarlığı kimi tanınan Böyük Ərsaklar dövləti və bu dövlətin 3 beylikdən ibarət olan qərbdəki Kiçik Ərsaklar - Arşakuni (ermənicə) "çarlığı" haqqında həqiqətlər.

İkincisi: Kiçik Ərsaklar dövlətinin və xristianlığın qorunmasında, Ərsaklar sülaləsindən sonra Qars vilayətinin hökmdarı olan Mamik-Mamikonyan (ermənicə) sülaləsinin mənşəyi haqqında əsrlər boyu gizlədilmiş məlumatlar.

Üçüncüsü: Xristianlığın Kiçik Ərsaklar dövlətində yayılmasına nail olan Onak oğlu Suren (Qriqori/Kirkor) haqqında yeni açıqlamalar.

Dördüncü: "Mesrop əlifbası"nın yaradılması və bu əlifbanın hansı mənbələr ilə oxşarlığı haqqında məlumatlar.

Beşinci: Haylar nə zaman və hansı imkandan istifadə edərək "Armeniya/Arminiya" adını mənimsədilər?

Parfiya - Böyük Ərsaklar və Kiçik Ərsaklar

Parfiya çarlığı və ya Ərsaklar dövləti nə vaxt və nə cür yarandı? Ərsaklılar kimlərdəndir? Selevkilər dövlətinin süqutu, Baktriya və Parfiyanın müstəqilliyi (e.ə. 249-cu il).

Xəritə: Selevkid dövləti (Baktriya və Parfiya daxil olmaqla) Daha'lar (Dahe/Dae, Dahae) - Turan (qədim türk qəbilələri və onların Parn'lar boyu (Ərsak və Tiridat = II Ərsak (248-211-ci illər)).

Ərsaklar sülaləsinin yaranması (Ellinlər: Arsacidas; romalılar: Arsakides, Haylar: Bahlavig (Baklar, Baktriyalılar); İranlılar: Eşkanıyan).

Parfiya imperiyası: Hindistandan Qafqaza, Sır-Dəryadan (əks) Fərata qədər (E.ə. 200-ci illər) "Partian". Strabon ("Coğrafiya", XI, XI, 2): "Köçəri Saklar, Dahe - "Teke Taka", Aday/Adağ, Xəzər və Aral arasındakı köçəri tayfalar, Ərsak skiflərdəndir".

L.Qumilev (bir neçə kitabında): "Parfiyalılar İran əhalisinə qarşı yad qəbilə idi, onlar Aral boyu çöllərin türkləridir".

Mommsen ("Roma tarixi" II Ərsak - qüdrətli Turan sərkərdəsi, Turan Ərsaklarının hakimiyyətini quran parf "parn/part" qəbiləsindəndir".

Bayandur / Bayındur = Bayan / Bayın+dur=Payın+dur=Parn+dur: kök+şəkilçi (Məs., Kuman-dur, Çav-dur, Kun-dur..., "R-Z": dur > duz / düz > Bög-düz (bax: Rasonyi Dn. L. "Dünya tarixində türklük", Ankara, 1942)).

Parn / Aparn = Baran ("Qoyunlular").

"Dədə Qorqud": 24 oğuz ellərinin "sol" qolu = Üç Ok-ın Bayandur boyundan (Gök-Alp və ya Gök Han).

Böyük Ərsakların qərbdəki 3 bəyliyi - Kiçik Ərsaklar "Dədə Qorqud"dakı Bayandurların Kür-Araz boylarına gəlməsi (Dağ-Alp, Dağ-Xan, Salgur/Salvur boyu Qazan-

Xan sülaləsi).

Mənbə: Prof. F.Kırzioğlu.

Tiridatın (II Ərsak) oğlu I Artaban (III Ərsak (211-191-ci illər)) Həmədan paytaxtı VI Ərsak (I Mitridat) (160-139-cu illər)

Mesopotamiyanın fəth edilməsi: "Çarlar çarı".

II Mitridatın ("Böyük") (IX Ərsak) (123-88-ci illər)

Azərbaycanı və İberiyayı fəth etməsi, "Arminiya" ərazisinə daxil edilməsi.

Kiçik Ərsakların başçısı - I Artavazd'ın (123-95-ci illər) hakimiyyətdən uzaqlaşdırılması və onun oğlu Tiqranın Həmədanda girov saxlanması.

II Artaban (88-77-ci illər): saklar və toxarların ölkəyə axını və onun bir hissəsinin müvəqqəti işğal edilməsi.

I Tiqrın Artaksidin Kiçik Ərsaklar dövlətində taxta oturması və ərazisinin genişləndirilməsi > "Böyük Arminiya".

M.Xorenski "Ermənistan tarixi" (VII əsr) Sebeos "İrakli tarixi" (661-ci il)

Xovannes "Erməni tarixi"

Taronlu Asolik "Cihan tarixi"

Musa Kaqaqatlı "Alban tarixi"

M. Xorenski (I, 8, 9; II, 1-4): Cəsur Ərsak, Baxl, Peyğəmbər İbrahim, Kettura. Böyük Ərsak (güman ki, IX Ərsak "Arminiya"ya çar taxtına qardaşı Valərsak'ın (Valərsak) təyin edilməsi - Ərsakuni / Ərsakuni sülaləsi və Kiçik Ərsaklar dövlətinin yaranması. Valərsak'ın Albaniyaya başçı Sasak boyundan Aranın təyin edilməsi (M.Kaqaqatlı).

428-ci ilə qədər "Arminiya" adlanan ərazidə hökmdarlığı Böyük Ərsaklar (Parfiya) dövlətinin başçısı Böyük Ərsak'ın qardaşı Valərsak sülaləsinin törəmələri və varisləri başçılıq ediblər.

"Bahr ül-Ensab" dastanı (anonim mənbə), Orhan Ş.Gökyay "Başlanğıc" (1938-ci ildə) "Dədə Qorqud" nəşrinə giriş sözü - əski oğuzların miladdan öncə Araz-Kür boylarına yerləşməsi, Bayandur-Xan sülaləsi və oğuz ellərin Xorasandan köçüb Ani və Kars ərazisində yerləşməsi.

Ərsaklar Xorasandan gələrək Araz-Kür-Çorux-Murat-Fərat boyu ərazilərdə hökmdarlıq ediblər

"Dədə Qorqud": Oğuz ellərinin yerləşmə arealı: İc Oğuz və Taş (Daş) Oğuz bəyləri: Qazan-Xan və Bayandur-Xan. Böyük Ərsaklar "Arminiya" ərazisini həmişə "doğma torpaq" hesab etmişlər.

XXII Ərsak (Val-Əps), 51-71-ci il, Parfiya hökmdarı Kiçik Ərsaklar dövlətini Roma tabeçiliyindən alaraq, öz qardaşını Olaş/Ulaş (Tiri-

dat) bunların taxtına ötürdü. Beləliklə, eramızın 63-cü ilindən başlayaraq ta 428-ci ilə qədər (366 il) Kiçik Ərsaklar dövlətinin başında Tiridatın nəslı durmuşdur. Bu Kiçik Ərsaklar dövlətinin (Arşakuni) tarixidir.

"Arminiya / Ermənistan" anlayışı nə deməkdir?

Bisitun yazısı Armeni - "Yuxarı ölkə" (e.ə. VI-V ə.)

Prof. Z.Qeybullayev: "Arminiya" Axemeni dövründən gələn coğrafi əyalət-satraplıq.

Prof. F.Ağasioğlu: "Arman/Ermən Şərqi Anadoluda Mitran tayfa ittifaqından prototürk soy adı".

Prof. İ.Dyakonov: "I Armani Assuriyaya və Vavilon sərhəddində Uqar-Salli; II Armani (Xolvani) Diyala qollarından birində dağ".

Prof. J.Campbell: "Armi/Erme" qeyri-hay mənşəli, turan köklü Xattılardan olan Nairi xalqlarının biri. Pindar, Strabon "Coğrafiya" (13 kitab): Kilikiyada (bugünkü Türkiyənin Karaman vilayətində) Ermenak adlı şəhər.

"Armi/Erme" türk-turanlıların yaşadığı ərazi ilə bağlıdır və etnonimin Haylara aidiyyəti yoxdur

1. Mamik və Konak: Türkiyədən qaçaq düşən şahzadələr - siyasi mühacirlər (III əsr, Əhlat-Muş) Ərsaklar sülaləsindən sonra Kars vilayətinin hökmdarları, "Arminiya" ərazisinin ən tanınmış alpları, xristianlıqdakı xidmətləri.

Tarixi arayış: Hunların şimal

"Dədə Qorqud": Oğuz ellərinin yerləşmə arealı: İc Oğuz və Taş (Daş) Oğuz bəyləri: Qazan-Xan və Bayandur-Xan. Böyük Ərsaklar "Arminiya" ərazisini həmişə "doğma torpaq" hesab etmişlər.

(sol) və cənub (sağ) qolları, onların taleyi və şahzadələrin ölkədən qaçmasının səbəbi.

Erməni tarixi xronikaları.

Sebeos "İrakli tarixi" və Gök-türklərdən eşitdiyi hekayə.

"Armenyak soyundan deyillər, Genas (Gen)'dan (Doğu Türkiyə) gələnərdilər". Gəlmə tarixi: Parfiya hökmdarı Artavan (213-226-cı illər) və "Armeniya" başçısı Böyük Xosrov (217-252-ci illər) dövrü.

Mamikonların Vətənidə anadan olan Taronlu M.Xorenski (II, 81, 84, 89; III, 87) Mamik'in adını "Mamgun / Mamkun" (həmçinin Asollik) "Naradan və nə cür Mamikonlar boyu əmələ gəlib" (tərcümə).

Ermənilər "Mamikonyan" = "Mamik-uni" = Mamik sülaləsindəndir.

Fərq: M.Xorenski: Sasanilər (Ərdəşir (226-241-ci illər) dövrünə gətirir, Qərbə yollanmasına Şahpur dövrü ilə).

4. Mamik sülaləsi və Qaraqoyunlar.

Ərsakların Ahlat-Muş-Bitlis-Malazgert regionunun iç hissəsinin Taru/Duru - Baran = Baran-Yurdu = Baranlı adlandırılması.

Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kültüvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə "İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, vətəndaşların hüquqi, siyasi mədəniyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi, sosial və siyasi fəallığının artırılması" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

(Greguar) Lusavoriç (Nurlandırıcı Kirkor), ilk Katalikos. Tiridatın Roman qayıdışı, taxt-taca çıxması və Kirkor'un ölkədə hörmətlə qəbul olunması.

Tiridat-Kirkor münasibətləri, Ripsime və Gayane, xristianlığın rəsmi dövlət dini kimi qəbul edilməsi və bəylərin bunu Mayakda (Kayseri) təntənəli qeyd etməsi.

Xristianlığın qəbul edilmə tarixi:

R.Grousset - 301-ci il; Y.Sandalgıyan - 305-ci il. Kevork Aslan ("Armenie et les Armeniens") - 301, 304, 305-cü illərdən biri.

8. Bəylər "Torkom" soyundan (Torkoman = Türkman).

Aqaqanq: "Arminiya əhalisi "Torkom irqindəndir".

Bizanslı Faustas (III, 13): "Torkomyan ölkəsi "Böyük Arminiya"dır".

M.Xorenski (I, 10): "Burada oturan, yəni Torkom soyundan gələn bizlər".

Gevond/Leond (798-ci il) (francuz tərcüməsi) öz əsərini aşağıdakı sözlərlə bitirir: "Torgomyan heka-yətnaməsi belə bitir".

Torkom/Torgom - millət, soy, kök və s. (Tövrat) Arminiya aid Ərsaklar haqqında deyilir ki, onlar Türkmənistan gələn Oğuz = Türkmən qoludur və "Torkom - an" (Torkomlar) adlanırlar. Dədə Qorqud: erməni klassik mərkəzlərində söz getdiyi hallarda heç bir "Ermən: və ya "Hay" sözü işlənmir".

Vahid Ömərov
Fəlsəfə üzrə fəlsəfə
doktoru, dosent